Omerbašić Ševko

BOŠNJACI
U PREDOSMANSKO DOBA

Naša bošnjačka nacionalnost, kojoj stoljećima pripadamo, vapi za obnovom i istraživanjima. Narodi se ne stvaraju dekretima. To je tisućgodišnji proces djelovanja znanih i neznanih, duhovnih i materijalnih snaga života. Postanak jednog naroda sličan je postanku rijeke. Milijarde kapljica vode probijaju se kroz zemlju, zaobilazeći i rušeći prepreke pred sobom, ujedinjuju se u izvore, a zatim u potoke i na kraju u snažne rijeke. Tako je i sa nastankom naroda čiji postanak možemo slijediti kroz stoljeća, i znademo da im je sadašnjost zbir svega prošloga. Kao i kod vode geografske i klimatske prilike snažno djeluju na oblikovanje naroda. One im određuju rast i snagu, stanje i zanimanje i daju biljeg njegovoj kulturi. Narod i kultura dva su neodvojiva pojma, jednog nema bez drugog, jedan proizlazi iz drugog. Narod je zajednica ljudi povezanih sviješću o zajedničkoj pripadnosti, imaju zajedničku težnju koju nazivamo idealom. Narod se rađa kada se rodi svijest o zajedništvu, i u tom trenutku rađa se i njegova kultura. Kultura je duhovnost određene ljudske zajednice, jednog naroda. Duhovnost je u stalnom sukobu s materijom i u tom sukobu nastoji materiju podrediti svojim težnjama i idealima. Duhovnost jednog naroda je njegova kultura, a na duhovnost i kulturu snažno utječe religija, koja ih za pravo oblikuje. Otuda je najznačajnije mjesto religije u kulturi jednog naroda, i naša obaveza da se pored vjerskim pitanja bavimo i onim nacionalnim.

Na kulturu međutim ne utječe samo religija, nego i narodno stvaralaštvo; umjetnost, književnost, zanatstvo, nauka, urbanizam i arhitektura i drugo. U svezi naše bošnjačke nacionalnosti, mnogi su detalji njenog stvaranja nepoznati, koje treba tek istraživati. Pred nas se postavljaju zamašna pitanja i traže se sudbonosni odgovori, kao što su:

*Odakle smo došli?
*Kakvi smo bili?
*Koju smo prvu religiju ispovijedali?
*Što nas je učinilo ovakvim kakvi jesmo danas?
*Što smo primili od drugih?
*Što smo drugima dali?
*Kakva je bila uloga pojedinaca u našem nacionalnom srastanju?
*I konačno što nas je održalo da, u stoljetnoj životnoj utakmici, sačuvamo svoj identitet.

Ova i druga pitanja otkrivaju nam prošle staze kojima su hodile desetine generacija naših predaka. Po njima možemo planirati sadašnje i odrediti buduće putove, jer snage koje su nas pokrenule u pradavna vremena, još i danas žive u nama, samo ih treba probuditi. Narodi žive samo po svojoj kulturi i duhovnost i one ih održavaju u životu.

Danas u Europi nacionalno pitanje spada u sam vrh interesa. Mi europski muslimani najbolje znademo što znači biti bez nacije i domovine. U nekoliko navrata bili smo u situaciji izgubiti i vjeru i kulturu i identitet samo zbog toga što nismo bili nacionalno svjesni, ili smo ometani u nacionalnom osvješćivanju.

Još dok sam se školovao u Gazi Husrev begovoj Medresi zaljubio sam se u povijesnu znanost. Tu ljubav imam zahvaliti znamenitim bosanskim povjesničarima rahmetli Hamdiji Kreševljakoviću, Osmanu Sokoloviću, Muhamedu Hadžijahiću i Mehmedu Handžiću Neki su od njih imali običaj tjedno se sastajati u čitaonici Gazine biblioteke i voditi razgovore o povijesti našeg naroda. Tada sam prvi puta došao do vrijednih saznanja o Bošnjacima. Imao sam sreću čitati brojne članke u prijeratnim muslimanskim časopisima kao što je *El-Hidaja* i drugi. Vodilja mi je bio jedan članak rahmetli Mehmeda Handžića o muslimanima u kraljevini Ugarskoj. Od tada pa sve do danas tragam za tim povijesnim izvorima. Prije otprilike osam godina pronašao među arapskim autorima povjesničara Ebu Ishak el-Istahrija koji piše o narodu: Badžanak. On piše da se grupa od oko tri stotine *muhamedanskih* obitelji iz naroda Bašnjaka priključila Ugarima u seobi u Panoniju. Bilo je to 854.i 855. godine[1]. Taj mi je podatak bio osnova za istraživanje islama i muslimana na našim prostorima, prije Osmanskih osvajanja. Rezultat tih istraživanja je i prvi dio knjige Islam i muslimani u Hrvatskoj.

Prije četiri godine počeo sam istraživati mogućnost da su Bošnjaci kroz povijest mijenjali svoje nacionalno ime, ili su im ga mijenjali oni koji su s njima bili ili njima vladali[2]. Mislim da ćete sami zaključiti istinu, pa mi dopustite da Vam izložim ono do čega sam u ovih godine došao. Svoja saznanja o našoj ranoj povijesti sažeo sam i vjerujem da će biti zanimljiva, do sada u našim krugovima, malo ili nikako poznata materija.

U svojim istraživanjima uglavnom sam se služio arapskim, perzijskim, ugarskim, vatikanskim i hrvatskim izvorima. U dvadesetak godina, koliko se bavim religijom, nacijom i kulturom ovdašnjih muslimana uspio sam u inozemstvu sakupiti vrijednu knjižnicu sa preko

---

[1]. Viktor Szombathya i Laslo Gyule, *Magyarra lett keleti nepek,* Panorama, Pečuh 1988.

[2]. Muhammed Mahmud Remzi *Telfikul-ahbari ve telkihul-asari fi vekaia Kazanu ve Bulgaru ve muluki Tatari,* Darul kutubil ilmijjeti, Bejrut, 2002. prvo izdanje.

tisuću knjiga koje spominju našu bošnjačku povijest, pa s toga mogu ustvrditi da su spomenuti izvori bogati i nezaobilazni u istraživanju naše bošnjačke prošlosti. Činjenica da naši historičari malo poznaju arapski jezik i arapske povijesne izvore čini ih invalidnim. Na žalost neki s podsmjehom govore o tim izvorima jer se nisu uspjeli uvjeriti u njene vrijednosti.

ARAPSKI AUTORI O BOŠNJACIMA

Brojni su arapski i muslimanski povjesničari pisali o Bošnjacima prije Osmanlija. Upornim, višegodišnjim radom došao sam u posjed niza imena i dokumenata. Evo nekih koji su se bavili i istraživali bošnjačku povijest:

1. Ibn Fakih el-Hemedani, ili Ahmed ibn Muhammed ibn Ishak, rođen u Hemedanu nepoznatog datuma. Umro je 340. godine po hidžri. Napisao je nekoliko djela, ali je za našu povijest najvažnije *Kitabul-buldani* sa oko tisuću stranica u kojem pored ostalog piše i o Bošnjacima[3].

2. Abdullah ibn Abdul Aziz bin Muhammed bin Mus'ab el-Hafiz Ubejd el-Bekri. [4]Rođen je u Španjolskoj za vrijeme muslimanske vlasti. Umro je 486h. Boravio je u Ugarskoj u 11. stoljeću i detaljno opisao tamošnje muslimane. Treba napomenuti da se u to vrijeme Bosna nalazila u sklopu Ugarske. Pretpostavlja se da je boravio na području Osijeka, Vukovara i Pečuha[5].

3. Ruski povjesničar Nikolaj Karamizin autor *Povijesti ruske Imperije*. Njega citiraju brojni izvori. Karamizin se u svojim radovima dosta oslanjao na El-Mes'udija. Rođen je 1766, a umro 1826. Krimsko-tatarskoga je porijekla. Kao vojnika fascinirala ga je povijest, a velika ruska imperija nadahnula da se bavi najranijom poviješću Rusa. U istraživanju stare ruske povijesti najviše je izvora nalazio u arapsko-islamskoj povijesti. Zahvaljujući njegovim istraživanjima dio rane bošnjačke povijesti nije zaboravljen.

---

3. Vidi povijesnu zbirku pod naslovom *Kešfiz-Zununi*, Peti dio, str.62

4. O el-Bekrijevom posjetu Ugarskoj postoji dokument u mađarskom državnom arhivu u kome se kaže da je ovaj istraživač boravio u zemlji 1068. godine i o ugarskim muslimanima piše kao o dobrim islamskim učenjacima(fagihs). Nastanjivali su područje današnjeg Fejervara.

5. El-Bekri piše u knjizi *El-Memaliku vel Mesaliku* da se Pečenegima može doći iz Gruzije koja je udaljena od njih oko dvanaest ferseha (oko stotinu kilometara) u brdovitim krajevima koje nazivaju Horezmom. Pečenegi su narod u stalnom pokretu za svojim stadima krupne i sitne stoke. Zemlja im je prostrana trideset dana hoda. Na sjeveru je Kafdžak (Ukrajina), a na jugu Hazar, a istoku Kirgizija, dok je na zapadu zemlja Slavena. Piše da su vrlo gostoljubivi i vrlo učeni u islamu. U svoje domove primali su svakoga tko bi im se pridružio i nisu priječili udaju svojih djevojaka za muslimane druge nacionalnosti. Zato su ih i nazivali *Halisijama*.

4. Ebu Ali Muhammed ibn Omer ibn Dost, perzijski povjesničar, bio je među Bošnjacima (Badžanakima) početkom desetog stoljeća i ostavio nam vrijedne informacije o zemlji Bošnjaka. On piše da je razdaljina između bošnjačke zemlje i zemlje Slavena oko deset dana hoda.

5. Dosta nepoznat među arapskim i drugim autorima Muhammed Mahmud Remzi pisac je djela *Telfikul ahbari ve telkihul asari fil vekaia' Kazan ve Bulgar vel Tatar* (Značajne vijesti i vrijedni tragovi o stanju u Kazanu, Bolgaru i Tatarima). On je prvi ustvrdio i dokazao, a ostali prihvatili da su Badžanaki zapravo današnji Bošnjaci.

6. Ebu Gazi-han tvrdi da su Bošnjaci porijeklom iz plemena Pečen-kan, pa im otkuda i ime Pečenegi, a tako ih nazivaju i Rusi.

7. En-Nuvejri tvrdi da su Ukrajinci (Kafdžaci), Badžanaki i Bašgardi jedan te isti narod sastavljen od tri plemena koji su se kroz povijest samostalno formirali u narode.

8. Ebu Ishak el-Istahri je povjesničar iranskog roda. Prvi je 854. godine Bošnjake nazvao *Bašnijak*. On tvrdi da razdaljina između Bašgarda i zemlje Bošnjaka iznosi deset *merhala*.

9. Ebu Hamid el-Garnati[6] autor poznatoga rukopisa *E-Magribu fi adžaibil mahlukat*. Boravio je u Ugarskoj između 1151-1154. godine i susreo se s kraljem Gejzom, koga u svom rukopisu naziva *Kazali*. U svom rukopisu spomenuo je muslimane u Ugarskoj, da klanjaju džumu-namaz na preko deset tisuća mjesta što javnih, što privatnih. Njegov rukopis najdetaljniji je opis muslimana na ovom području.

10. Ahmed Ibn Fadlan, izaslanik abbasidskog halife Muktedira billahi boravio je na poziv slavenskog kneza Alamasa Baltuara u Bolgaru 309. hidžretske godine. Nakon povratka detaljno je opisao putovanje i boravak među Slavenima u rukopisu koji se i danas nalazi u knjižnici Imama Reze u Mešhedu u Iranu. Mešihat Islamske zajednice u Zagrebu dobio je kopiju njegovog rukopisa za vrijeme posjeta delegacije Islamskoj Republici Iran 2003. godine. U rukopisu spominje Bošnjake kao primitivne pogane. Osobno je vidio jednog od njih kako u svojoj odjeći traži uš, i nakon što ju je našao zubima ju je zgnječio i pojeo. Kada ga je Ibn Fadlan vidio zgrozio se njegovog čina, a on je hladno konstatirao: *Dobra je*.

---

[6]. Ebu Hamid je zasigurno najznačajniji arapski autor o islamu i muslimanima na ovim prostorima. Njegov rukopis od 41 stranice u detalje je opisao muslimane Ugarske i to u vremenu od 1151-1153. godine. On je prvi ukazao na Badžanake tvrdeći da je među njih došao Abdul Kerim ibn Dževher el-Bagdadi i proširio islam. Veliki dio njegovog rukopisa sam preveo i objavio u knjizi *Islam i muslimani u Hrvatskoj*. Također posjedujemo fotokopiju njegovog rukopisa koji je objavljen u Španjolskoj 1953. godine.

11. Ibn Seid, jedan od najstarijih i najpoznatijih geografa. Napisao je nekoliko djela, a najpoznatije mu je *Džegrafija* u kome je na 72. stranici detaljno opisao državu Badžanaka, njihove osobine, vjeru i druge pojedinosti.

Tu su i brojni drugi autori i istraživači koji su pisali o Bošnjacima u sklopu svojih istraživanja. Posebno ih ne spominjemo samo zato što su se Bošnjacima usput bavili, iako su njihove spoznaje vrlo vrijedne.

NACIONALNA IMENA BOŠNJAKA

Nevjerojatno je koliko ima povijesnih imena Bošnjaka. Skoro nema svjetskog jezika a da u njemu nema ime za Bošnjake. Da li su oni u povijesti bili toliko značajni da ih ti jezici nisu zaobišli. Kako onda tumačimo činjenicu da današnji Bošnjaci tako malo znaju o svojim slavnim precima. U brojnim enciklopedijama nalazimo slijedeća imena Bošnjaka:

1. Navodno su prema arapskim povjesničarima Bošnjaci dobili ime po nekom tatarskom plemenu zvanom **Pečen-kan**.

2. Rusi Bošnjake nazivaju **Печенеги**

3. Bugari ih nazivaju **Ptzianakis**

4. Grci ih nazivaju **Παζωακος (Patzinaikos)**

5. Englezi ih nazivaju **Pechenegi**

6. Arapi ih nazivaju **Badžanaki**

7. Ugari ih nazivaju: **Besenyő**

8. Na latinskom jeziku nazivaju ih: **Pacinacae**

9. Na staroturskom jeziku ih nazivaju: **Beçenek'**

10.U muslimanskim krugovima 11. stoljeća nazivali su ih **Halisijje.** Čak je jedno vrijeme i Azovsko more nazvano po njima, to jest ***Bahrul-Halisijje***.

11. Perzijski povjesničar el-Istahri nazvao ih je **Bašnjak**.

12. Ugari su ih nazivali u 17. i 18. stoljeću nazivali **Bosurmani i Bosnumani**

Za povjerovati je da postoje i imena na drugim jezicima, ali i ovih trinaest dovoljno govore.

Većina povjesničara i istraživača misle da su Bošnjaci turskoga, dok manji broj njih misli da su slavenskog porijekla. To isto tvrde i za ostale narode: Bugare, Bašgarde i Ogaze.

PRVA DOMOVINA BOŠNJAKA

Karta istočne Europe i srednje Azije iz 1015. godine u čijem je središtu zemlja Pečenega

Uz današnju Bosnu, Bošnjaci su imali prvu domovinu na južnoruskim stepama, sjeverno od Azovskog mora. Njihova se domovina nalazila na 49◦52' 17" stupnju širine i 36◦55' 55" geografske dužine. Ruski sateliti načinili su iz svemira nekoliko snimaka područja Ukrajinske oblasti Kharkivska, gdje se nalazila povijesna domovina Bošnjaka. Neki arapski povjesničari tvrde da se domovina Bošnjaka nalazila istočno od Hazara, dok drugi tvrde da se nalazila zapadno od Hazara, između rijeka Dnjepra i Dnjestra. Ruski povjesničar Nikolai Karamizin ili Karamzin piše da se pečeneška država nalazila na jugu Rusije, zapadno od Hazara. Timesov Povijesni Atlas piše da je ruski knez Svjatoslav (962-972) omogućio divljim Pečenegima da zagospodare južnim ruskim krajevima, uništivši Hazarsku državu. Kada je na vlast došao Vladimir Prvi imao je nekih uspjeha s Pečenezima, ali su Polovci 1093. godine uništili pokrajinu Kijev i zemlja se raspala na više malih kneževina. I Ibn Fakih

tvrdi da se zemlja Bošnjaka nalazila između dvaju rijeka Dnjestra i Dnjepra. Poznati putopisac Ubejd el-Bekri piše da je zemlja Bošnjaka udaljena od Gruzije dvadeset *ferseha*[7]. El-Bekri piše da su Bošnjaci stočarski narod koji se kreće za stokom u potrazi za izdašnim pašnjacima. Zemlja Bošnjaka duga je trideset dana hoda. Sjeverno od nje je zemlja Kafdžaka (Ukrajinaca), južno su Hazari, istočno Kirgizija, a zapadno zemlja Slavena.

Ubejd el-Bekri piše da je bošnjačka zemlja ravničarska, bez visokih planina, osim dva planinska vijenca. Prema njegovoj tvrdnji zemlja Bošnjaka je bila kratkog vijeka, svega dva stoljeća, a nakon toga se raspala, a Bošnjaci se podijelili na osam grupa, od čega su četiri bile smještene na istočnoj obali Dnjepra, a četiri u Moldaviji i Transilvaniji, a susjedi su im bili Slaveni koji su naseljavali obale rijeke Buge u pokrajini Galiciji[8].

Kao uspomenu na bošnjačku državu u današnjoj Ukrajini postoji niz podsjetnika. U ruskim satelitskim snimkama obilježava se područje njihove države, a niz poduzeća, ustanova i naselja podsjeća na bošnjačku (pečenešku) državu noseći njeno ime.

Poznati zapadni orijentalista Minorsky citira arapskog istraživača i povjesničara El-Meruzija da Pečenegi nastanjuju prostor oko nekog slatkovodnog jezera i da su prepoznatljivi po tomu što muškarci briju brade.

Ibn Seid piše da se kroz zemlju Badžanaka protežu dva planinska lanca, prvi od sjevera prema jugu. Ispod tog planinskog lanca izviru dvije velike rijeke. Drugi planinski lanac proteže se iz sedme paralele. Iz te planine izvire rijeka na čijim obalama su sagrađena većina naselja sa čudnim imenima[9]. Od sjevera prema zapadu proteže se slatkovodno jezero površine od oko stotinu četvornih milja (oko osam stotina četvornih kilometara). Glavni grad i sjedište pečeneškog kneza (zove se hakan) nalazi se na obali jezera na 125° stupnju geografske dužine i 55° geografske širine. Iz spomenutog jezera izvire rijeka koja se ulijeva u drugo, mnogo veće jezero. On piše da je kraljevina Pečenega nasljedna. Istočni dio zemlje je pust i neprohodan. Na sjeveru su beskrajne stepe u kojima žive opasni ljudi. Rijetko se koji zalutali putnik spasio od tih krvoločnih i divljih ljudi.

---

7. Ferseh je arapska mjera za dužinu i iznosi osam kilometara.
8. Karamizin piše da su Pečenegi poznati po rasnim i brzim konjima, po vještini ratovanja, naročito kopljima.
9. Prema ovom citatu dade se zaključiti da su Badžanaki govorili, arapskim istraživačima, nepoznatim jezikom. I Ibn Seid, kao i drugi istraživači tvrde da Badžanaki nisu imali pisma, pa otuda nisu niti imali pisane povijesti.

ISLAMIZACIJA BOŠNJAKA

Znade se da su prvi Bošnjaci bili pogani po vjeri. To nam potvrđuje Ahmed ibn Fadlan koji tvrdi da su imali četrnaest božanstva, za skoro svaku aktivnost. Veliki islamski geograf Ibn Seid piše da su pogani i da svoje umrle spaljuju, ali i druge koje smrt zatekne u njihovoj zemlji, jer ne dopuštaju da se itko ukopa u zemlju.

Prema pisanju Remzija u nekom sukobu u Zakavkazju Bošnjaci su početkom četvrtog stoljeća hidžre zarobili grupu muslimana, među kojima je bio i jedan učeni starina. Odveli su ih u svoj kraj. Nedugo nakon zarobljavanja učeni musliman ponudi svojim gospodarima islam, što oni nakon kraćeg razmatranja i prihvatiše. Oko dvanaest tisuća Bošnjaka prihvati islam, ali mnogo veća grupa odluči ostati u poganstvu. Netrpeljivost među dvjema grupama rasla je sve dok nije došlo do otvorenog sukoba u kome malobrojnija grupa porazi brojniju i nametnu im islam. Tako su Badžanaki već krajem četvrtog stoljeća hidžre uglavnom prihvatili islam. Pretpostavlja se da su i prije četvrtog stoljeća neke grupe Bošnjaka primile islam, a naročito oni koji su bili u bližem susjedstvu Turaka Seldžuka. Ugarski izvori i povjesničar Istahri bilježe da se 854. ili 855. godine grupa muslimana u Zakavkazju pridružila Ugarima i odselila u Panoniju, sadašnju mađarsku državu. I ovi podaci govore da je islamizacija Bošnjaka bila mnogo prije prodora Osmanlija na Balkan.

Da su Bošnjaci bez ikakvih rezervi prihvatili vjeru islam i bili joj u cijelosti predani govori u prilog činjenica da su nazvani *Halisijjama*[10]. Čak jedno vrijeme i Azovsko more se zvalo po njima *Bahrul-Halisijje*. Međutim da su imali problema s izvršavanjem islamskih odredbi govori podatak da nisu bili redovni klanjači dnevnih namaza osim u ša'banu i ramazanu. Taj nam podatak prenosi poznati povjesničar Fahrud-din Bedi' ibn Mansur el-Kazvini u svom djelu *Tarihul-ibad vel-bilad*. Slično tvrdi i Ebu Hamid u svom rukopisu tvrdeći da su u Ugarskoj bili skoro prekinuli klanjati džumu.

U spominjanom rukopisu Ebu Hamida el-Garnatija stoji da od Ugarske na jug trideset dana hoda postoji narod po imenu Badžanak. Među njima je misionario Abdul Kerim ibn Fejruz iz Bagdada i uspio veći broj njih islamizirati. Bilo je to polovicom 12. stoljeća. O muslimanima u Ugarskoj i zemlji Slavena, Ebu Hamid piše najpohvalnije. Kada je došao 1151. godine u Ugarsku postojale su dvije grupe muslimana: Ismaelićani i Megaribci. Prvi su bili skoro napustili islam. U svojim su kućama čuvali

---

[10]. Zanimljivo je napomenuti da je za vrijeme muslimanske vlasti na Siciliji u Palermu jedan cijeli kvart oko luke, nazvan *Halisa*. Perzijski izvori tvrde da su ga nastanjivali Halisijje, a to je jedno od bošnjačkih nacionalnih imena.

samo neke muslimanske običaje. Namaze, a posebno džumu-namaz nisu uopće klanjali, niti su se drugih islamskih propisa držali. Ugarske vlasti su ih posebnim zakonom iz doba Kolomana prisiljavale jesti svinjetinu, a sve u cilju da ih pokrste. Pili su alkohol i bili nezgodni u pijanstvu. Zajedno sa sinom Hamidom uložio je goleme napore da ih vrati vjeri. Na odlasku iz Ugarske 1154. godine tvrdi da je džuma-namaz klanjana na deset tisuća mjesta, a desetine ih je naučio arapskom jeziku i pismu. Zabilježio je i dijalog s kraljem Gejzom. Kada je kralj čuo da Ebu Hamid nagovara muslimane da ne piju, pozvao ga je sebi rekavši mu: *To ti nije pametno, tvoja vjera nije dobra ako brani alkohol, jer on jača tijelo i daje nam hrabrost i snagu.* Na kraljeve riječi, Ebu Hamid je odgovorio da to vrijedi za Mađare koji piju vino umjesto vode, a muslimani piju da se opiju, a ne što su žedni. Kad se napiju polude i prodaju sve da se i dalje opijaju: *Ti im za rat kupuješ konje i oružje, a oni će ih prodati zajedno s opremom da se domognu alkohola. Ne preostaje ti ništa drugo ili da ih ubiješ, ili im kupiš nove konje i oružje.* Nakon razgovora kralj je pozvao savjetnike rekavši: *Ovaj je starac pametan i pravilno savjetuje svoje istovjernike. Nemojte ga ometati u njegovom poslu.* Ebu Hamid piše da je kralj u nekoliko navrata zbog muslimana došao u sukob sa svećenicima i suradnicima.

Ostaje nerazjašnjeno pitanje da li su ovi muslimani bili ši'itskog mezheba ili su samo tako nazivani (Ismaelićani) od kršćana koji muslimane inače nazivaju po njihovom osnivaču Ismailu alejhis-selam.

Povjesničar i istraživač El-Muruzi piše da su Turkmeni donijeli islam među Bošnjake i proširili ga među njima, ponajprije svojim islamskim i moralnim ponašanjem. El-Kadi el-Bolgari piše da učenu ulemu Bošnjaci časte titulom *mula*.

Poznati geograf i putopisac Jakut el-Hamevi piše u svom djelu *Mu'džemul-buldan* da je u Halepu susreo grupu muslimana mladića iz Ugarske koji su došli u Šam studirati islamske nauke. Na njegov upit tko ih je poslao, odgovorili su da je njihov narod vjeran islamu i da su ih poslali da nauče islam i vrate se u domovinu i šire ga u svom narodu. Na pitanje odakle potječu ti muslimani, rekli su mu da su islam donijeli Bolgari i proširili ga po Ugarskoj. Na pitanje zašto briju brade, rekli su da je to tamošnji običaj i da se oni pridržavaju tih pravila.

Dio slavonskih i srijemskih muslimana polovicom 15. stoljeća, na oko sedamdeset godina prije provale Osmanlija, napustili su svoja vjekovna naselja i kod Rače prešli Savu i odselili u Bosnu. Kao dokaz da su otišli tamo i da su bili ši'iti govore imena naselja kod Doboja zvano Šije, kod Tuzle zvano Šiće, kod Prozora zvano Šćit. Također je poznato da je grupa muslimana iz srednjovjekovne Ugarske zbog stalnih pritisaka iz Vatikana

i Budima napustila zemlju i odselila u južni Egipat i sjeverni Sudan na obale Nila, gdje i danas žive njihove potomci. Znade se također da su preci Pečenega selili i u Alžir, pa čak i Španjolsku. O muslimanskoj koloniji u Španjolskoj postoje brojni podaci, ali još povijesno nismo sigurni da su to bili preci današnjih Bošnjaka.

Pečujski biskup i autor povijesti Pečujske biskupije Koller kaže da Cinamos piše da je narod, koga crkva naziva poganima ili lažnim kršćanima, bili su zapravo perzijske vjere. Zbog ovih *krivovjeraca,* koji su navodno bili prijetnja kršćanstvu, papa je sredinom 15. stoljeća imenovao Ivana Rudolfa, starješinu samostana u Moroviću, prepoštom kako bi ove *krivovjerce* priveo kršćanstvu. To je crkvena titula slična biskupu i prepošti su imali sve ovlasti biskupa osim proizvoditi svećenike. Ubrzo nakon imenovanja, funkcija prepošta je ukinuta, jer Ivan nije polučio željeni uspjeh, nije zaustavio širenje hereze. I povjesničar župe i mjesta Morović župnik Emerik Gašić poput Kolera misli da to nisu bogumili nego saraceni[11]. On opisuje jedno crkveno imanje na Bosutu u Moroviću koje se zove *Šarkudin* čije ime datira mnogo prije dolaska Turaka. U tom kraju brojna mjesta, uključiv i Valpovo, imali su imena koja su podsjećala na islam. Tako na primjer utvrđeno je da se Morović u davna vremena, prije Osmanlija, nazivalo Halidi, a Valpovo Sulejmani. Pisci djela *Magyarra lett keleti nepek* Szombhaty i Gyula, objavljenoj u Pečuhu 1988. godine pišu da su od 10. do 12. stoljeća u 83 mjesta u Ugarskoj živjeli Biseni[12], to jest Bošnjaci. Za vrijeme kralja Bele III Biseni, Židovi, Ismaelićani, Polovci i Kumani nazivani su kraljevskim službenicima, čime su stekli ne male privilegije. Taj podatak nalazimo u djelima Tadeja Smičiklasa i Ivana Kukuljevića Sakcinskog pod naslovom *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* od 1102-1200 godine.

HISTORIJSKI OPIS BOŠNJAKA

Već spominjani povjesničar i istraživač El-Kadi el-Bolgari tvrdi za Bošnjake da su fizički snažni i izdržljivi, a s obzirom da žive u krajevima u kojima su zime surove, bolje od ostalih naroda u susjedstvu podnose polarne hladnoće. To tumači činjenicom što u svojoj ishrani dosta jedu med i meso divljih životinja. On tvrdi da Bošnjaci (Badžanaki) jedu jazavčevo salo i meso dabrova što im pogoduje da lakše podnose

[11]. Emerik Gašić u svom djelu *Poviest župe i mjesta Morović* iznosi cijeli niz podataka o mjestima u kojima su živjeli saraceni prije prodora Turaka. Tvrdi da su saraceni napustili Slavoniju oko polovice četrnaestog stoljeća, kada se nisu mogli obraniti na umjetnom otoku. To mjesto i danas postoji pod tim imenom u okolici Vinkovaca. Saraceni su prokopali kanal između rijeka Bosuta i Save kako bi se obranili od kršćanskih napada. Vidjevši da se ne mogu obraniti prešli su Savu u mjestu Rači i ušli u Bosnu.

[12]. Ugari su Pečenege ili Badžanake nazivali Bisenima, što je potvrđeno nizom dokumenata u ugarskoj povijesti.

hladnoću. El-Kadi tvrdi da su Bošnjaci najpoželjniji plaćenici u vojskama Bizanta, Rusije i Bolgara. Bizantski carevi su ih plaćali *suhim zlatom* da ratuju u njihovim redovima protiv Rusa, Ugara, križara i Bolgara. Prema nekim povijesnim izvorima bizantski vojskovođa Nikita u prvom križarskom ratu unajmio je Pečenege i Madžare da u stopu prate dvije križarske vojske, prvu koju je vodio Albert zvani *Bankrot* i drugu koju je vodio Patrik zvani *Asketa*. I jedna i druga vojska u potrazi za hranom napadali su stanovništvo u Ugarskoj i Bizantu i činili zločine. Pečenegi su išli za križarima u stopu i u slučaju da su napadali stanovništvo, bili su dužni stati u njihovu obranu. Prigodom prelaska Save kod Beograda stanovništvo je napustilo grad i sklonilo se po okolnim šumama u strahu od napada. Jedinica Pečenega koja je čuvala Beograd napadnuta je iz zasjede i tom prigodom mnoštvo ih je izginulo što je križarima omogućilo da uđu u Beograd, opljačkaju ga i spale. Bilo je to 26. lipnja 1096.

Ebu Hamid el-Garnati tvrdi da su Badžanaki, naseljeni u brdovitoj zemlji na jugu oko trideset dana hoda od Ugarske, ratnici koji izvanredno dobro barataju kopljem i strijelom. Kada je oko 1153. godine krenuo iz Ugarske na hadž u Mekku, s njim je kralj poslao nekog Ismaila i grupu muslimana da regrutuju plaćenike-muslimane u ugarsku vojsku. Piše da su muslimanski ratnici izvanredni bacači koplja. Nose se kao Turci, i ratuju kao oni. Imao je priliku razgovarati s grupom muslimanskih zarobljenika koje je sa sobom doveo car Manuel Komnen u Ugarsku na razmjenu za zarobljene Bizantijce. Ebu Hamid ih je upitao što ih je navelo da ratuju na strani Bizanta? Rekli su mu da ih je car plaćao po trista denara.

Skoro svi muslimanski povjesničari vjeruju da su Badžanaki, za pravo Bošnjaci, koji danas nastanjuju Bosnu. Kadi el-Bolgari piše da većina Bošnjaka ima prezime Čolak, što na turskom jeziku znači *ljevak*. Od odjeće nose dugu lanenu košulju zvanu *kurtak*. Na njihovim tržnicama ima različite robe, krzna divljih životinja: jazavca, dabrova, kuna, lasica, lisica, zečeva, meda, lješnjaka, brašna, ovaca, koza, konja, goveda, sušene ribe, ribljih zuba, sablji, kopalja, štitova, lukova i strijela.

Ibn Fadlan u izvješću halifi Muktediru billahi nakon povratka iz zemlje Slavena, piše da Pečenegi, kada njihov knez ili velikaš prolazi putem, svi stanu ukraj puta, skinu kape s glava i stavljaju ih na pupak i pognute glave stoje dok knez i njegova pratnja ne odmaknu. Ako se nakon zalaska sunca na nebu pojavi velika crven, uznemiri ih jer prema njihovom vjerovanju nagovještava veliku nesreću. Opisujući svoj put u Bolgar Ahmed ibn Fadlan kaže da je delegacija boravila samo jedan dan u zemlji Badžanaka. U njihovu zemlju su stigli nakon što su, uz velike teškoće, prešli pet velikih rijeka. Badžanaki su preplanula lica i prepoznatljivi su po tome što briju brade. Stočari su s velikim stadima

goveda, ovaca i koza. On piše da neki imaju po deset tisuća krupne stoke, a po stotinu tisuća ovaca i koza. Stoka je na paši i zimi kada snijeg pokrije zemlju. Ovce i krave kopaju po snijegu i traže pod njim travu. Zemlju Badžanaka je zapamtio po odlasku iz nje. Naišli su na veliku i brzu rijeku: *Svojim očima sam vidio kada se velika skela prevrnula na sredini rijeke i svi koji su u njoj bili utopili su se u njenim brzacima. I mi smo teškom mukom prešli na drugu stranu*, veli Ahmed ibn Fadlan.

Ubejd el-Bekri piše da su Bošnjaci stočari koji su sa svojim stadima u stalnom pokretu za izdašnim pašnjacima. Ebu Hamid el-Garnati piše da im je stoka debela a meso kvalitetno i traženo na tržnicama okolnih zemalja. Naročito im je kvalitetno suho meso. Ne žive u tvrdim kućama nego u velikim okruglim šatorima koji su sačinjeni od debele volovske ili konjske kože. Na sredini šatora su ognjište za vatru. Oko kuća pred zimu grade obore za stoku i sakupljaju suhu travu u stogove sijena, jer su zime duge, a hladnoće polarne. Zimi su snjegovi veliki i zatrpavaju putove i onemogućuju kretanje sve do proljeća. Bošnjaci su poput svih stočarskih naroda stasom niski, ali vrlo izdržljivi. Brade briju ali nose duge brkove, a glave omotavaju dugim vunenim šalovima.

U bizantskim, ugarskim i ruskim povijesnim izvorima Bošnjaci su opisani kao odlični ratnici. Ti izvori tvrde da su nepogrešivi bacači koplja: *tako su precizni da su u stanju protivnika pogoditi kopljem u oko*. Za treptaj oka bi nestali protivniku iz vidnog polja, a zatim se pojavili kao utvare izbezumljujući neprijatelja. U borbama su koristili oklop od debele konjske ili volovske kože. S obzirom da su živjeli na obalama rijeke Dnjepar, čamce su izrađivali od volovske ili konjske kože koje su brzo montirali i rasklapali[13]. Bili su izvanredni plivači, kao i njihovi konji. Na konjima su preplivavali Dnjepar i u najopasnijim brzacima. Ratovali su kao najamnici, a jednu od mana im pripisuju da su bili u stanju ratovati za novac i protiv svojih sunarodnjaka.

I El-Mes'udi piše u svom djelu *Murudžuz-Zeheb* da su Bošnjaci odlični i opasni ratnici, ali ne i razbojnici. Najviše su ih se plašili Rusi, o čemu postoje brojni dokazi. On tvrdi da među svim narodima na tom području Bošnjaci su najbolji ratnici. Ratovali su sa Bizantijom oko 320. godine po hidžri (931) i imali su dobrog uspjeha. El-Mes'udi je posjetio Badžanake dva puta, a drugi puta je bio među njima negdje oko 940. godine. Tada su živjeli iznad Azovskog mora. Arapski istraživači i geografi često su obilazili područja u sedmom i osmom stoljeću u vrijeme kada su muslimanske vojske dosezale središnji dio Azije sve do Armenije i

---

13. O bošnjačkoj vještini u konjaništvu govori i činjenica da su po tomu poznati u europskim zemljama Poljskoj, Pruskoj, Bavarskoj, Danskoj i Austro-Ugarskoj od 17. do 20. stoljeća kao vrsni konjanici. O njihovoj vještini pisao je Johhan David Dzingel, u svom djelu *Geschichte des koniglichen zwiten Ulanen Regiments* Potsdam, 1858.

Gruzije. Među njima je bio i El-Mes'udi vrsni geograf. Njegovo djelo *Murudžuz-Zeheb* bilo je zagubljeno i pronađeno je slučajno u Istanbulu početkom 15. stoljeća i zahvaljujući njegovim opisima, ali i drugih geografa i putopisaca, istina o Bošnjacima i drugim narodima nije izgubljena.

Za vrijeme dugih zimskih noći okupljali su se u šatorima i sjedili do duboko u noć, slušajući pripovjedače ili igrajući različite društvene igre. Na noćna sijela su pozivali riječima: *Dođi na sijelo, imam dobru vatru.*

I američki orijentalista Minorski piše da su Pečenegi stočari i da se kreću zelenim prostranstvima oko Azovskog mora i rijetko se zadržavaju duže na jednom mjestu. U svom djelu on piše da su Bošnjaci bogati stokom, pokućstvom, zlatom, srebrom, oružjem, da imaju vrsne pse čuvare stada i goniče vukova i ostalih zvijeri. Bošnjaci su prema njemu u stalnom sukobu s Slavenima u kojima jednom jedni pobijede, a drugi puta drugi. Za djevojke iz naroda Pečenega, Minorski tvrdi da kada nađu momka po svom izboru i u njega se zaljube, a roditelji im ne dopuštaju udaju za njega, ostavljaju roditeljsku kuću i kradom se udaju.

Izaslanik halife Muktedira billahi Ahmed ibn Fadlan koji je na čelu delegacije posjetio muslimane u Bolgaru na obalama rijeke Volge, detaljno je opisao njihove običaje. Jedan od tih običaja i danas je aktualan kod Bošnjaka. Ibn Fadlan piše: *Na dan i noć udaljenosti od kneževa sjedišta, Elmaš je poslao delegaciju suradnika među kojima su bili i njegovi sinovi, da nas dočekaju i izraze nam dobrodošlicu. Kada smo ih susreli ponudili su nam kruh, suho meso i orahe. Odatle smo krenuli u susret knezu. Ugledavši nas sjahao je s konja, pao na sedždu zahvaljujući se Svevišnjemu što smo konačno došli, nakon jednogodišnjeg putovanja. Iz džepova je izvadio metalni novac i bacio na nas.* I danas Bošnjaci posipaju mladence i drage goste sitnim novcem, na dženazama se dijeli sitni novac djeci i u različitim drugim prigodama se daruje sitnišem. Za vrijeme boravka delegacija je pila medovinu koju tamošnji muslimani na svom jeziku nazivaju *sodžo* najvjerojatnije današnja riječ *sok*.

ZNAČENJE RIJEČI, JEZIK I ETNIČKO PORIJEKLO BOŠNJAKA

Spominjani povjesničar Muhammed Remzi piše da riječ *bašnija*, od koje je nastalo ime Bošnjak, znači *visoka utvrda*. On ne odbacuje ni drugu verziju porijekla njihova imena po rijeci Bosni koja protiče kroz njihovu zemlju, ali tvrdi da u povijesti nema dokaza da se narod zove po rijeci ili nekim drugim geografskim odrednicama. Ahmed ibn Muhammed ibn Ishak, zvani Ibn Fakih (umro 340h), piše u djelu *Kitabul*

Buldan da se poveća grupa turskog naroda odvojila od većine i naselila područje između Hazarske države i Bizanta, a nazivaju se Pečenegima. To nije njihova prva domovina nego su tu zatekli drugi narod koga su porazili i nastanili je.

Ruski povjesničar Karamizin piše da Pečenegi potječu od turanskog plemena *Pečen-kan* koje je spomenuto u obiteljskom stablu Mongola. On piše da treći ruski knez Igor nije proveo ni godinu na prijestolu (stupio je na vlast 912), a napao ga je narod po imenu Pečenegi 913. godine.

Već spominjani poznavatelj Badžanaka, istraživač Nuvejri piše da brojni narodi s ruskih stepa kao što su: Kumani, Bolgari, Bašgardi, i Pečenegi govorili su turski jezik. Pečenege svrstava u turski etnički korpus. Nuvejri nije usamljen u mišljenju da su Badžanaki (Pečenegi) etnički Turci. To tvrde i brojni ruski povjesničari na čelu sa Karamizinom. I dijelovi odjeće kod Bošnjaka, kao što je na primjer *kurtak* govori o turskom utjecaju. Karamizin, i muslimanski povjesničar Rif'at-beg tvrde da su Ugari (Madžari), Bugari, Pečenegi i Avari jednog etničkog porijekla.

I Ebu Hamid el-Endelusi tvrdi, na temelju pisanja Ebu Ishaka el-Istahrija, da su Badžanaki turskog etničkog porijekla i da ih ima oko dvije stotine tisuća. Za potvrdu tom stajalištu povjesničar Remzi navodi da je u nekom selu po imenu Čirakovo pronađen grob iz 727 hidžretske godine ili 1346. od 25. mjeseca *mesra*[14] na kome piše da je u njemu ukopan prvi bošnjački hadžija po imenu Junuz[15].

Ima istraživača koji misle da su Bošnjaci jedan od brojnih slavenskih naroda. To dokazuju po činjenici što su dugo živjeli u susjedstvu Ugara ali nikada nisu govorili njihovim jezikom, nego jednim od slavenskih. U južnom dijelu Mađarske u okolici Mikloša otkriveni grobovi saracena (muslimana), na kojima su pročitane riječi: *pejgamber*, *kirmit, pešmela*, što je očito da su te riječi tursko-perzijskog porijekla. Kada Bošnjaci za sebe kažu da su *muslimani* oni ne kažu kao ostali narodi da su *muslimi*, a to je utjecaj perzijskog jezika, pa i to upućuje na jezik naših predaka. Poznati hrvatski povjesničar Ferdo Šišić u svom povijesnom djelu *Povijest Hrvata za vrijeme dinastije Arapada.* piše da se u jadranskim lukama za carinu upotrebljavala riječ *džamrak* koja je perzijskog, odnosno arapskog porijekla. Kako je ta riječ poput brojnih drugih došla u hrvatski, odnosno bosanski jezik, kao primjerice *džudža*, još nije objašnjeno. Nama logično izgleda da je došla u naše jezike pod utjecajem perzijskog jezika.

---

14. To je osmi(kolovoz) mjesec starog egipatskog kalendara.

15. Zanimljiv prikaz o porijeklu islama među Bošnjacima daje Hilmo Lović u romanu-noveli pod naslovom *Osmanovo doba* objavljenog u nakladi udruge Ivo Andrić u Zemunu, 1990. godine.

Istraživači sa Instituta za islamska istraživanja u reviji tog instituta *Takribul mezahibi*, čiji je zadatak približavanje stajališta različitih muslimanskih mezheba, sa sjedištem u Kairu i Teheranu, u svojim istraživanjima došli su do zaključka da je sporazumijevanje među hadžijama iz Buhare i Bosne u 18. stoljeću bilo lakše nego se sporazumjeti se sa Turčinom na književnom turskom jeziku. Pitamo se onda, kojim su to jezikom govorili.

Jedan od rijetkih muslimanskih istraživača Bustani tvrdi da su pripadnici naroda Bašgard, zapravo Bošnjaci, a ne Badžanaki. Problem je ove teze što njen autor ne pruža nikakve dokaze za njenu točnost, pa je otuda i smatraju manjkavom.

O muslimanima Pečenegima pisao je madžarski književnik i istraživač Frantz Hercog, opisujući ih kao hrabre ratnike u priči pod naslovom *De Habden* (Pogani). Nazvao ih je poganima za to jer ne ispovijedaju kršćanstvo, službenu madžarsku religiju. U priči ne spominje da ispovijedaju islam, ali se iz iščitavanog može zaključiti da se radi o pripadnicima islama. Da se radi o muslimanima vidi se što Hercog spominje ime žene junaka po imenu Šuruzade (Šehrzade) koja je opjevala junaštvo svoga muža Tonuzobe[16]. Između Tonuzoba i madžarskog princa Stefana koji je došao s vojskom na rijeku Tisu razvio se dijalog. Stefan pokušava preobratiti Tonuzobu na kršćanstvo. Iz Tonuzobina reagiranja zaključujemo da je čvrsti musliman. On ne negira kršćanstvo, ali ne prihvaća sveto trojstvo i božansko porijeklo Isusa i njegove majke Marije.

Poznati egipatski znanstvenik i istraživač Abdul Mun'im bio je 1939. godine u posjetu Bosni i Hercegovini i nakon povratka objavio je u reviji *El-Belag* svoje utiske s posjeta. Izrazio je čuđenje i divljenje kako su bosanski muslimani, duboko na europskom tlu, u moru kršćanstva, sačuvali islam. Naročito ga zanimalo kako su uz niz običaja koji nisu muslimanski, uspjeli sačuvati čistoću islama. Zbog uspjelog nastojanja da očuvaju vjeru, Abdul Mun'im ih je opisao boljima i privrženijim od njihove subraće na Istoku. Obilazeći sela i muslimanske domove, on tvrdi da je osjećao kao da se nalazi u domovima starih muslimana. Običaje bosanskih muslimana Abdul Mun'im uspoređuje s običajima muslimana iz Zakavkazja iz srednjeg vijeka[17].

---

[16]. U kodeksu mađarskim muških imena naći ćemo brojna imena Tonozob, što je još jedan dokaz spomenute tvrdnje.

[17]. Brojni su Zapadni kršćanski velikani dolazili u Bosnu s čvrstom namjerom da preobrate bosanske muslimane na kršćanstvo. Posljednji je bio Austro-Ugarski namjesnik u Bosni Benjamim Kalaj koji ni malo nije krio svoju namjeru. Slične pokušaje bilježili smo i tijekom posljednje agresije na BiH kada nam je *savjetovano* da će svi problemi biti riješeni našim napuštanjem islama.

ODNOSI I SUKOBI BOŠNJAKA S DRUGIM NARODIMA

Teško je ustanoviti kada je povijest zabilježila prve dodire Pečenega s drugim narodima. I oni poput svih ostalih azijskih naroda vrlo kasno postaju pismeni tek negdje potkraj prvog milenija nove ere, kada se pojavilo ćirilično pismo. Do tada njihova povijest, kao i ostalih naroda bila je stvar usmenog prenošenja. Ono što do sada znademo jeste da je perzijski povjesničar Ebu Ishak el-Istahri zabilježio da se Ugarima (Madžarima) u Zakavkazju 854. godine pridružilo u selidbi u Besarabiju i Panoniju tri stotine *muhamedanskih* obitelji. Tko su te *muhamedanske* obitelji, ugarski nam arhivi ne otkrivaju, ali s obzirom na odnose Ugara i Bošnjaka, može se s velikom sigurnošću pretpostaviti da su to bile bošnjačke obitelji. Pretpostavlja se da najraniji podatak o Bošnjacima potiče iz vremena kada su živjeli u susjedstvu naroda Ogaz u međurječju Volge i Dona. Zbog nekog neriješenog pitanja Ogazi su napali Bošnjake i potisnuli ih na zapad prema Libidiji u kojoj su bili Ugari. Nedugo nakon dolaska Bošnjaka u ovu pokrajinu došlo je do sukoba s Ugara i Pečenega u kome Pečenegi pobjeđuju Ugare i potiskuju ih prema Besarabiji, Moldaviji i Vlaškoj. Za to možemo potvrditi da je prva domovina Bošnjaka bila nizina zvana Sarata u blizini Azovskog mora.

Za vrijeme ruskog kneza Svjatislava sina Igorova Pečenegi su napali Kijev i prisilili Ruse na povlačenje. Godine 972. bizantski car Domestik napao je Bolgar, s kojima su u savezu bili Pečenegi, koji uspijevaju uhvatiti cara, odsjeći mu glavu i iz lubanje piti vodu i alkohol. Zbog tog čina biti će okarakterizirani kao divljaci.

Za vrijeme kneza Vladimira Velikog Pečenegi ponovo napadaju Kijev ali su poraženi. Povjesničar Karamizin prenosi nam čudan razlog njihovog poraza koji spada u legende. Nakon tog poraza Pečenegi se pregrupiraju i ponovo napadaju Kijev. Ovoga puta pobjeđuju Ruse, a Vladimir jedva uspijeva spasiti život sakrivši se ispod jednog mosta. U trećem bošnjačkom napadu na Kijev 1015. Vladimir se nalazio na samrtnoj postelji. Šalje sina Borisa na pregovore s njima. Dok se Boris nalazio na pregovorima, knez Vladimir je umro, a na prijestol prevratom zasjeda njegov stričević Esvatopolk. Po Borisovom povratku Esvatopolk naređuje da ga se uhvati i pogubi. Drugi Vladimirov sin Jaropolk s vojskom napada Esvatopolka. Ovaj poziva Pečenege u pomoć, ali Jaroslav uspijeva poraziti Esvatopolka prije nego su Pečenegi stigli pomoći mu. Bilo je to 1016. godine. Esvatopolk se nije dao olako pobijediti. Pozvao je Madžare, Austriju i Pečenege u pomoć. Vidjevši tko se sve udružio protiv njega, Jaroslav bježi, ali se vraća i ponovo napada Kijev 1019. godine. Esvatopolk bježi iz Kijeva Pečenegima i zajedno s njima ponovo napada

Kijev, ali bivaju poraženi. Nakon poraza Esvatopolk bježi u Bohemiju (Češku), gdje je i umro.

Pečenegi su ponovo napali Kijev 1030. godine. U pomoć braniteljima stiže Jaroslav s vojskom iz Novogorda. Došlo je do žestoke bitke u kojoj Rusi pobjeđuju. Bošnjačka vojska bježi preko Dnjepra gdje se većina utopila u mutnim vodama rijeke, a samo mali broj se uspio spasiti. Ovime je Rusija uspjela za duži period otkloniti smrtnu opasnost od svojih granica. Povodom ove velike pobjede knez Jaroslav je naredio da se na mjestu pobjede izgradi velika kamena crkva po imenu Aja Sofija, a Kijev je dobio obrambene zidine i postao velikim gradom.

Godine 1139. knez Jaropolk sin Vladimira Manomaha šalje pečeneške konjanike da guše pobune ruskih odmetnika, a 1161. ruskom knezu Svjastoslavu dolaze pečeneški konjanici u pomoć. Bilo je to ujedno zadnje spominjanje Pečenega u ruskim povijesnim djelima.

Iz 992. godine imamo podatak da je knez Vladimir Veliki pošao s vojskom na Hrvate koji su se nalazili na drugoj strani Dnjepra. Kada je doznao da su Hrvatima došli u pomoć Pečenegi, odustao je od napada, prisjećajući se velikih nevolja i poraza s ovim ratnicima.

Ruski povjesničar Karamizin piše da je Rusija za vrijeme kneza Igora 913. godine napadnuta od Bošnjaka. Ta provala je zabilježena u ruskim, bizantskim i ugarskim povijesnim izvorima.

Imamo također podatak iz 1085. godine kada je bizantski car Aleksije Prvi zatražio pomoć Zapada jer su protiv njegove zemlje krenuli Seldžuci i Pečenegi[18]. Aleksijev apel za pomoć raspravljan je na dva koncila u Pijačenci i Klermontu, što je bio povod za pokretanje prvog križarskog rata. Bizantski car Ivan Drugi Komnen, koji je vladao zemljom od 1118. do 1143. godine, uspješno je spašavao zemlju od navala Seldžuka i Pečenega.

U slovenskom gradiću Turnišće postoji Marijina crkva građena u dva stila; romaničkom i gotskom, iz 14. stoljeća. Unutar crkve postoji slikovni prikaz bitke ugarskog kralja Ladislava Svetog s Pečenegima i Kumanima. I jedan i drugi narod bili su muslimani, što se jasno vidi na slikama.

Prema izvorima Instituta za islamska istraživanja iz Kaira 322. godine po hidžri (oko 935) Pečenegi su opsjedali bizantski grad Velidar. Kada je za opsadu čuo car Armanius poslao je u pomoć opkoljenima dvanaest tisuća vojnika. Došlo je do žestokog sukoba u kome su Pečenegi pobijedili i osvojili grad, porušili obrambene zidine i zarobili veliki broj vojnika. Otuda su krenuli u opsadu Konstatinopola i opsjedali ga punih

[18]. U spomenutoj bici Pečenegi su već primili islam i udružili se s Seldžucima protiv Bizanta.

četrdeset dana ali bez uspjeha. Ta opsada Konstatinopola poznata je u povijesti kao *slavenska opsada Konstatinopola.*

Prema El-Mesu'diju 912. godine došlo je do sporazuma između Rusa i Hazara kojim su Hazari dopustili Rusima da preko njihova područja napadnu islamsku zemlju. Bilo je to za vrijeme kneza Olega sina Rorikova, prvog ruskog vladara. Hazari nisu ni slutili da je to dopuštenje uvod u propast njihove velike države. Godine 1019. a nakon što je na ruski prijestol zasjeo Jaroslav, bizantski car je zatražio od Rusa napad na hazarsku državu Krim šaljući mu vojsku u pomoć. Rusku je vojsku predvodio Mistislav. Nakon pobjede nad Hazarima koje je predvodio njihov hakan Georgi Tasula, Bizantijci su uvjerili Mistislava da im preda Krim bez borbe obećavši mu veliki otkup. Nakon ovog poraza ostaci velike hazarske države su ostali sve do 12. stoljeća. Konačni udarac ostacima ove velike države, koja se pružala između rijeke Volge na istoku i Crnoga mora na zapadu, zadali su Pečenegi, Kafdžaki i Čerkezi koji su s jedne strane, te Oleg i Vladimir s druge strane uništili je. Time su Rusi, i ne znajući, omogućili stvaranje nove države Pečenega koja će puna dva stoljeća biti neprijatelj Rusima, Bizantijcima, Bolgarima i Ugarima. Pečenegi su u tri navrata potukli Ugare i protjerali ih u Panoniju, gdje su kasnije za njima stigli.

Jedan od islamskih povjesničara Šejh Sulejman ibn Davud es-Suvari piše da Bugari nose ime po rijeci Volgi. Dio ovoga naroda se pojavio na rijeci Donu, na području koje su nastanjivali Srbi. Oko 500. godine dolazi do sukoba ova dva naroda u kome pobjeđuju Bugari, a Srbi ostaju pod njihovom okupacijom sve do 635. godine. Povjesničar i geograf Ibn Fadlullah el-Umeri tvrdi da su Bugari i Srbi na početku četvrtog stoljeća hidžre bili muslimani, ali su islam napustili dolaskom u Europu. Svoju tvrdnju potkrepljuje citatima iz djela El-Mes'udija *Murudžuz-Zeheb*.

Zanimljivo je ovom prigodom reći da je veliki islamski kartograf Eš-Šerif el-Idrisi napravio za račun sicilijanskog kralja Rodžera Drugog veliku kartu svijeta i Sredozemlja i predstavio ih u knjizi pod naslovom *Nuzhetul-muštaki fihtirakil-afaki.* Idrisi je u svojim kartama ucrtao imena svih zemalja i gradova. Tako na primjer ucrtao je sve gradove na lijevoj obali Jadranskoga mora (hrvatska obala), i Hrvatsku nazvao *Džervasija*. U tim kartama Idrisi spominje Bosnu pod imenom *Bozana*[19], a karte je pisao oko 1138. godine. U osobnoj knjižnici posjedujem mikrofilm Idrisijevog rukopisa koji se nalazi u Oksfordu i cijelog sam ga pregledao u nadi da ću naći podatke o Bosni. Na žalost morao sam konstatirati da naša domovina u njegovo doba nije osim spomenutog imena detaljnije prikazana. On i ostali islamski istraživači koji su boravili

[19]. Idrisi je *Buzanu* na arapskom napisao بوزنه

na ovim prostorima precizno su registrirali muslimane, o čemu postoje brojni dokazi. Za to je za moju malenkost sve više privlačnija tvrdnja da je Bosna dobila ime po Bošnjacima, a ne po rijeci Bosni.

Da li su Pečenegi, odnosno Badžanaki, odnosno Biseni[20], Bošnjaci, ostaje da se detaljnije istražuje. Ja sam uvjeren da jesu i da za to ima puno dokaza. Biseni u Ugarskoj su nastanjivali brojne gradove i naselja i bili su najbrojnija manjina u toj zemlji. Ono što je naročito zanimljivo jeste njihovo preimenovanje iz Bisena u *Bosurmane* i *Bosnumane*. Bosna je došla u vlast Ugarske 1150. godine, a Hrvatska 1100. godine. Ebu Hamid el-Garnati, čiji je rukopis o posjetu krajevima pod ugarskom vlasti danas jedini postojeći, piše da je južno od Ugarske trideset dana hoda zemlja u kojoj žive ljudi slični Turcima, a zovu se Badžanaki[21]. Njegov rukopis datira nešto poslije 1150. godine. U rukopisu kaže da je među njih otišao misionar po imenu Abdul Kerim ibn Fejruz el-Dževheri, oženio se od njih i uspješno širio vjeru islam među njima.

[20]. Bisenima su ih nazivali jedino gari.

[21]. Ebu Hamid je na arapskom Badžanake spomenuo kao:بجناك